

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Departament Pracy, Spraw Społecznych i Rodziny

KPS.410.002.03.2023

Pani
Klaudia Wojnarowska
Dyrektor
Powiatowego Centrum
Pomocy Rodzinie
ul. Chyliczkowska 14
05-500 Piaseczno

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

P/23/033 Udzielanie pomocy na usamodzielnienie wychowankom placówek
opiekuńczo-wychowawczych oraz rodzinnych form pieczy zastępczej

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, ul. Chyliczkowska 14, 05-500 Piaseczno ¹
Kierownik jednostki kontrolowanej	Klaudia Wojnarowska, Dyrektor PCPR w Piasecznie ² , od 15 czerwca 2007 r.
Zakres przedmiotowy kontroli	1. Działania wspierające na rzecz usamodzielnianych wychowanków pieczy zastępczej. 2. Skuteczność udzielanej pomocy dla pełnoletnich osób opuszczających pieczę zastępczą.
Okres objęty kontrolą	Lata 2020-2022 z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed lub po tym okresie.
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli ³
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Departament Pracy, Spraw Społecznych i Rodziny
Kontroler	Elżbieta Grzeszczyk, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr KPS/23/033 z 4 maja 2023 r.

(akta kontroli tom I, str. 1)

II. Ocena ogólna⁴ kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

Centrum prawidłowo realizowało zadania w zakresie usamodzielniania wychowanków pieczy zastępczej, a zaplanowane na każdy rok środki gwarantowały wsparcie wszystkim usamodzielnianym osobom, które mogły się o takie świadczenia ubiegać. Dodać jednak należy, że wysokość świadczeń pieniężnych udzielanych osobom usamodzielnianym w powiecie piaseczyńskim nie została zwiększona przez radę powiatu, a utrzymywana była na minimalnym poziomie wynikającym z ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej⁵. Wszystkie analizowane decyzje administracyjne na świadczenia dla osób usamodzielnianych były zgodne z wymogami ustawy o pieczy zastępczej oraz ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego⁶.

Funkcję opiekuna usamodzielnienia pełniły rodziny zastępcze, prowadzący rodzinne domy dziecka, wychowawcy i inne osoby wskazane przez osobę usamodzielnianą. Osoby te wywiązywały się z obowiązków, wynikających m.in. z art. 145 ust. 2 i 4 ustawy o pieczy zastępczej. Indywidualne Programy Usamodzielnienia⁷ zostały opracowane prawidłowo, a poziom zadań z nich zaplanowanych (zrealizowanych lub w trakcie realizacji) wynosił 86,3%. Zwrócić jednak należy uwagę, że w okresie objętym kontrolą, spośród 80 osób usamodzielnianych powyżej 18. r.ż. proces usamodzielnienia przerwało pięciu wychowanków (6,3%), a 30 wychowanków (37,5%) nie podjęło procesu usamodzielnienia. W ocenie NIK wskazuje to, że działania wspierające na rzecz osób usamodzielnianych nie były wystarczające. NIK zauważa, że w pieczy instytucjonalnej stwierdzono trzy udokumentowane przypadki rzadkich kontaktów opiekuna z wychowankiem (co sześć miesięcy, od trzech do

¹ Dalej: PCPR, Centrum lub Organizator.

² Dalej: Dyrektor PCPR lub Dyrektor Centrum.

³ Dz. U. z 2022 r. poz. 623, dalej: ustawa o NIK.

⁴ NIK formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej.

⁵ Dz. U. z 2022 r. poz. 447, ze zm., dalej: ustawa o pieczy zastępczej.

⁶ Dz. U. z 2023 r. poz. 775, ze zm., dalej: Kpa.

⁷ Dalej: IPU.

jednego roku i ośmiu miesięcy, od dwóch do czterech lat), co wskazuje w zasadzie na brak współpracy.

W kontrolowanym okresie 35 wychowankom przyznano pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym sześćcioro otrzymało mieszkanie, z tego dwa mieszkania chronione z zasobów powiatu i cztery z zasobów gmin powiatu piaseczyńskiego. W dziewięciu przypadkach pomoc taka nie została udzielona – co może się wiązać z koniecznością powrotu do dawnego, często patologicznego środowiska. Odpowiednio ośmiu, 27, 25 oraz 11 wychowankom przyznano pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, na kontynuowanie nauki, usamodzielnienie oraz zagospodarowanie. W kontekście skuteczności udzielanej pomocy dla pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej, spośród analizowanej próby 30 spraw:

- 12 wychowanków (40%) było zarejestrowanych jako osoby bezrobotne, przy czym ośmiu po upływie roku od opuszczenia pieczy zastępczej. Na dzień zakończenia kontroli żaden z 30 wychowanków nie był zarejestrowany w Powiatowym Urzędzie Pracy w Piasecznie⁸.
- 23 wychowanków (76,7%) podlegało ubezpieczeniom w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych⁹, w tym 15 rok po opuszczeniu pieczy zastępczej. Na dzień zakończenia kontroli wynik ten uległ pogorszeniu – tylko 12 wychowanków podlegało ubezpieczeniom w ZUS, co wskazuje na niestabilność uzyskiwanego zatrudnienia.
- dziewięcioro wychowanków (30%) korzystało ze świadczeń pomocy społecznej, przy czym rok po opuszczeniu pieczy zastępczej z takich świadczeń korzystało czworo wychowanków. Na dzień zakończenia kontroli jeden z wychowanków korzystał ze świadczeń pomocy społecznej.

Stwierdzona podczas kontroli nieprawidłowość polegała na tym, że w opracowanym przez Centrum Powiatowym Programie Rozwoju Pieczy Zastępczej w Powiecie Piaseczyńskim na lata 2019-2022 zawierającym w szczególności potrzeby osób usamodzielnianych, nie określono mierników realizacji ustalonych celów pozwalających na monitorowanie stopnia ich realizacji.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego oraz oceny częściowej¹⁰ kontrolowanej działalności

OBSZAR

1. Działania wspierające na rzecz usamodzielnianych wychowanków pieczy zastępczej

Opis stanu faktycznego

1.1. Zgodnie z Regulaminem Organizacyjnym Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Piasecznie¹¹, w strukturze PCPR wyodrębniono komórkę organizacyjną – Zespół ds. rodzinnej pieczy zastępczej¹² o którym mowa w art. 76 ust. 2 ustawy o pieczy zastępczej. Skład Zespołu stanowili: psycholog, pedagog, koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej, pracownicy zatrudnieni na stanowisku ds. wspierania dziecka i rodziny oraz ds. pomocy prawnej.

W PCPR zatrudnionych było według stanu na koniec 2020 r. 24 pracowników na 21,85 etatu, w tym na stanowiskach związanych z realizacją ustawy o systemie pieczy zastępczej 12 pracowników oraz w ramach umów cywilnoprawnych siedem osób.

⁸ Dalej: PUP w Piasecznie.

⁹ Dalej: ZUS.

¹⁰ Oceny częściowe to oceny działalności w poszczególnych obszarach badań kontrolnych. Ocena częściowa może być sformułowana jako ocena pozytywna, ocena negatywna albo ocena w formie opisowej.

¹¹ Regulamin Organizacyjny Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Piasecznie, stanowiący załącznik do uchwały nr 272/4/18 Zarządu Powiatu Piaseczyńskiego z dnia 27 czerwca 2018 r., dalej: Regulamin organizacyjny.

¹² Dalej: Zespół.

W latach 2021-2022 wielkości te wynosiły odpowiednio: 25 (na 22,35 etatu), w tym 12 i 9; 26 (na 23,35 etatu), w tym 13 i 9.

W kontrolowanym okresie jeden pracownik Centrum pełnił funkcję opiekuna usamodzielnienia. Na koniec lat 2020-2021 zatrudnionych było sześciu, ośmiu i ośmiu koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej¹³. W badanym okresie nie było przypadku w którym liczba rodzin przypadających pod opiekę jednego koordynatora przekraczała ustawowy limit 15 rodzin zastępczych lub rodzinnych domów dziecka.

(akta kontroli tom I, str. 10-14, 28-29)

W okresie objętym kontrolą na wniosek Dyrektor PCPR, Zarząd Powiatu Piaseczyńskiego¹⁴ wyraził zgodę na zwiększenie liczby etatów w PCPR o stanowisko psychologa i pracownika administracyjnego.

(akta kontroli tom I, str. 31-34)

1.2. Rozpoznawania potrzeb odnośnie do liczby wychowanków przewidzianych do usamodzielnienia w danym roku w PCPR dokonywano szacunkowo, na podstawie liczby osób korzystających ze świadczeń z roku poprzedniego, danych statystycznych z lat poprzednich oraz prowadzonej i analizowanej przez Centrum sprawozdawczości rzeczowo-finansowej. Gromadzenie informacji o potrzebach związanych z finansowaniem wychowanków pieczy zastępczej odbywało się z wyprzedzeniem czasowym, umożliwiającym zaplanowanie środków finansowych na ten cel w planach finansowych na kolejny rok budżetowy do końca września danego roku.

(akta kontroli tom I, str. 35-37, tom II, str. 230-243)

Centrum pozyskiwało wiedzę na temat liczby wychowanków niezainteresowanych otrzymaniem pomocy w ramach indywidualnych programów usamodzielnienia, które wychowankowie opracowywali z opiekunem przed osiągnięciem pełnoletności i które zatwierdzane były przez Dyrektora PCPR. W latach 2020-2022 liczba zaplanowanych usamodzielnień wychowanków pieczy zastępczej wynosiła odpowiednio: 56, 47 oraz 49 wychowanków, a realizowanych usamodzielnień: 49, 40 oraz 32.

(akta kontroli tom I, str. 37-38, tom III, str. 139-141)

W okresie objętym kontrolą, spośród 80 wychowanków powyżej 18. roku życia procesu usamodzielnienia nie podjęło 30 wychowanków opuszczających rodzinną i instytucjonalną pieczę zastępczą. Badanie próby dokumentacji 10 wychowanków którzy najdłużej przebywali w pieczy zastępczej i którzy w latach objętych kontrolą nie podjęli procesu usamodzielnienia wykazało, że byli informowani przez pracowników Centrum o przysługujących im formach pomocy, m.in. pracownicy PCPR wysyłali do wychowanków pisemne wezwania z prośbą o nawiązanie kontaktu z Centrum, celem ubiegania się o należną im pomoc.

(akta kontroli tom I, str. 37-43, tom III, str. 139-141)

Podejmowane działania wyjaśniające w Centrum wykazały, że spośród 10 wychowanków którzy nie podjęli procesu usamodzielnienia w czterech przypadkach: wychowanek przebywał w domu pomocy społecznej (art. 140 ust. 3 pkt 1 ustawy o pieczy zastępczej); został umieszczony w areszcie śledczym; zmienił adres zamieszkania i nie przekazał do PCPR aktualnego miejsca pobytu; planuje podjąć współpracę od października 2023 r. W pozostałych sześciu przypadkach, pracownicy socjalni przesłali pisemną informację o konieczności nawiązania kontaktu z PCPR w celu ubiegania się o pomoc dla osób usamodzielnianych (dwa przypadki), a w czterech przypadkach pracownicy socjalni przeprowadzili rozmowę na temat form i wysokości pomocy z PCPR w związku z realizacją IPU.

(akta kontroli tom I, str. 39-43)

¹³ Dalej: koordynator.

¹⁴ Posiedzenie nr 254/22 Zarządu Powiatu Piaseczyńskiego z dnia 11 maja 2022 r. w sprawie wprowadzenia zmian w planie wydatków budżetu powiatu na 2022 r.

1.3. W latach 2020-2022 ogółem wydatki Powiatu Piaseczyńskiego wyniosły odpowiednio 294 123,1 tys. zł, 322 331,3 tys. zł oraz 392 749,5 tys. zł, w tym wydatki na zadania z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w 2020 r. wyniosły 10 318 tys. zł, tj. 3,5% wydatków powiatu, w 2021 r. wyniosły 11 075,3 tys. zł, tj. 3,4% wydatków powiatu, w 2022 r. wyniosły 10 796 tys. zł, tj. 2,7% wydatków powiatu ogółem. W okresie objętym kontrolą nie były planowane i wydatkowane środki w rozdziale 85509 wydatki na działalność ośrodków adopcyjnych. Centrum corocznie dokonywało zabezpieczenia środków na usamodzielnienie pełnoletnich wychowanków w planie jednostkowym dochodów i wydatków budżetowych.

(akta kontroli tom I, str. 45-61)

Plan i wykonanie wydatków na zadania wynikające z ustawy o pieczy zastępczej dotyczące usamodzielniania w 2020, 2021 i 2022 roku, w stosunku do zgłaszanych potrzeb i wielkości ujętych w pierwotnej uchwale budżetowej wyniosły odpowiednio:

- 2020 r. w pierwotnej uchwale budżetowej zgłoszonej przez PCPR ujęto 300 tys. zł, w planie po zmianach 276,8 tys. zł, wydatki wyniosły 242,5 tys. zł i stanowiły 87,6% planu po zmianach, w tym wydatki na: kontynuowanie nauki 196,8 tys. zł, usamodzielnienie 34,7 tys. zł, zagospodarowanie 11 tys. zł.
- 2021 w pierwotnej uchwale budżetowej zgłoszonej przez PCPR ujęto 300 tys. zł, w planie po zmianach 261,8 tys. zł, wydatki wyniosły 248,4 tys. zł i stanowiły 94,9% planu po zmianach, w tym wydatki na: kontynuowanie nauki 178,9 tys. zł, usamodzielnienie 62,9 tys. zł, zagospodarowanie 6,7 tys. zł.
- 2022 w pierwotnej uchwale budżetowej zgłoszonej przez PCPR ujęto 275 tys. zł, w planie po zmianach 186,3 tys. zł, wydatki wyniosły 178,9 tys. zł i stanowiły 96% planu po zmianach, w tym wydatki na: kontynuowania nauki 123,3 tys. zł, usamodzielnienie 53,9 tys. zł, zagospodarowanie 1,7 tys. zł.

Środki na zadania wynikające z ustawy o pieczy zastępczej, wnioskowane i przyjęte w uchwale budżetowej dotyczące usamodzielniania wychowanków były wystarczające. W okresie objętym kontrolą Rada Powiatu Piaseczyńskiego nie podniosła wysokości minimalnych kwot świadczeń pieniężnych dla osób usamodzielnianych (art. 153 w zw. z art. 91 ustawy o pieczy zastępczej).

(akta kontroli tom I, str. 48-171)

1.4. W latach 2020-2022 usamodzielnianym wychowankom rodzinnych form pieczy zastępczej oraz placówek opiekuńczo-wychowawczych Centrum, stosownie do art. 140 ustawy o pieczy zastępczej udzieliło następujących form pomocy, odpowiednio:

- W 2020 r. z wnioskiem o pomoc ogółem zwróciło się 45 wychowanków i wszystkim przyznano świadczenie, z tego: pomoc na kontynuowanie nauki otrzymało dziewięciu (19,7 tys. zł); pomoc na usamodzielnienie się siedmiu wychowanków (34,7 tys. zł); pomoc na zagospodarowanie siedmiu (11 tys. zł); wsparcie w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych 14; wsparcie w uzyskaniu zatrudnienia trzech wychowanków; pomoc prawną czterech wychowanków w postaci pięciu świadczeń.
- W 2021 r. z wnioskiem o pomoc ogółem zwróciło się 40 wychowanków i wszystkim przyznano świadczenie, z tego: pomoc na kontynuowanie nauki otrzymało 10 (39,3 tys. zł); pomoc na usamodzielnienie się 10 wychowanków (62,8 tys. zł); pomoc na zagospodarowanie trzech (6,7 tys. zł); wsparcie w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych 11 wychowanków; wsparcie w uzyskaniu zatrudnienia dwóch wychowanków; pomoc prawną trzech wychowanków w postaci czterech świadczeń oraz pomoc psychologiczną jeden.
- W 2022 r. z wnioskiem o pomoc ogółem zwróciło się 34 wychowanków i wszyscy otrzymali świadczenie, z tego: pomoc na kontynuowanie nauki otrzymało ośmiu (29,2 tys. zł); pomoc na usamodzielnienie się ośmiu (53,9 tys. zł); pomoc na

zagospodarowanie jeden (1,7 tys. zł); wsparcie w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych 10 wychowanków; wsparcie w uzyskaniu zatrudnienia trzech wychowanków; pomoc prawną dwóch wychowanków w postaci czterech świadczeń, oraz pomoc psychologiczną jeden wychowanek.

(akta kontroli tom I, str. 179, tom III, str. 138-141)

W latach 2020-2022 Centrum odmówiło w drodze decyzji administracyjnej¹⁵ pomocy dwóm wychowankom, w pierwszym przypadku mieszkania chronionego cudzoziemce która posiadała zgodę na pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej ze względów humanitarnych, w drugim przypadku pomocy na kontynuowanie nauki przebywającemu w domu pomocy społecznej (art. 140 ust. 3 pkt 1 ustawy o pieczy zastępczej). W okresie objętym kontrolą nie było w PCPR przypadku wychowanków, którzy wystąpili o pomoc i nie zostali objęci żadnymi formami pomocy przewidzianymi w art. 140 ust. 1 ustawy o pieczy zastępczej.

(akta kontroli tom I, str. 178-179)

Zbadano prawidłowość 30 decyzji administracyjnych na świadczenia dla osób usamodzielnianych. Wszystkie decyzje były zgodne z wymogami ustawy o pieczy zastępczej i Kpa, tj. spełniały wymogi w odniesieniu do zachowania terminowości, do wniosków dołączono wymagane dokumenty¹⁶, przestrzegano wymaganego do uzyskania pomocy okresu pobytu w pieczy zastępczej. Nie stwierdzono przypadku ustalenia pomocy w nieprawidłowej wysokości, tj. z naruszeniem przepisów ustawy o pieczy zastępczej. Wszystkie 30 badanych decyzji wydanych było przez pracowników Centrum posiadających ważne upoważnienia Starosty Piaseczyńskiego i doręczonych osobom usamodzielnianym zgodnie z art. 39 § 3 Kpa.

(akta kontroli tom I, str. 180-207)

Prawidłowo skalkulowano dochód przypadający na jedną osobę w przypadku przyznania pomocy na usamodzielnienie lub zagospodarowanie. Do 1 lutego 2023 r. pomoc pieniężna na usamodzielnienie oraz pomoc na zagospodarowanie osoby usamodzielnianej była przyznawana w przypadku spełnienia kryterium dochodowego na poziomie 1 200,00 zł, stosownie do art. 142 ustawy o pieczy zastępczej¹⁷. W przypadku gdy dochód miesięczny osoby usamodzielnianej przekraczał kwotę 1 200,00 zł, można było przyznać pomoc na usamodzielnienie lub pomoc na zagospodarowanie, jeżeli było to uzasadnione jej sytuacją mieszkaniową, dochodową, majątkową lub osobistą. Spośród pięciu decyzji administracyjnych przyznających pomoc na usamodzielnienie w dwóch przypadkach przekroczone kryterium dochodowe odpowiednio o kwotę 150,00 zł na zakup mebli i sprzętu AGD, oraz o kwotę 2166,00 zł na zakup samochodu i ubezpieczenia auta. Spośród pięciu decyzji administracyjnych przyznających pomoc na zagospodarowanie przekroczone kryterium dochodowe odpowiednio w jednym przypadku o kwotę 881,86 zł na zakup laptopa i w czterech przypadkach o kwoty 326,00 zł, 452,40 zł, 37,06 zł, 3 308,51 zł na zakup niezbędnych urządzeń i artykułów domowych. We wszystkich powyższych przypadkach, zgodnie z ustawą o pieczy zastępczej, pomoc na usamodzielnienie i zagospodarowanie uzasadniona była sytuacją dochodową, osobistą i mieszkaniową wychowanka.

(akta kontroli tom I, str. 182-201)

¹⁵ Decyzje Starosty Piaseczyńskiego: nr 43/KN/2021 z dnia 15 listopada 2021 r. i nr 21/MCh/2022 z dnia 12 sierpnia 2022 r.

¹⁶ Zaświadczenie lub oświadczenie o wysokości dochodu oraz oświadczenie o prowadzeniu odrębnego lub wspólnego z rodziną gospodarstwa domowego.

¹⁷ Uchylony z dniem 1 lutego 2023 r. przez art. 1 pkt 45 ustawy z dnia 7 października 2022 r. o zmianie ustawy o zmianie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 2140).

Pomoc na kontynuowanie nauki, na usamodzielnienie i zagospodarowanie została udzielona po złożeniu wniosku i zatwierdzeniu IPU. W badanej dokumentacji 30 spraw nie stwierdzono przypadku zaskarżenia decyzji administracyjnej do Samorządowego Kolegium Odwoławczego w Warszawie.

(akta kontroli tom I, str. 210-212)

W badanej dokumentacji 30 decyzji administracyjnych osób usamodzielnianych, średni czas od złożenia wniosku o udzielenie pomocy do wydania decyzji administracyjnej, wynosił 19,8 dnia. Czas trwania najkrótszej procedury od złożenia wniosku o udzielenie pomocy do wydania decyzji administracyjnej wynosił jeden dzień, czas trwania najdłuższej procedury wynosił w jednym przypadku 44 dni i dotyczył wniosku o pomoc na usamodzielnienie na zakup mebli i sprzętu AGD złożonego 27 października 2020 r. Decyzję administracyjną o przyznaniu pomocy wydano 10 grudnia 2020 r., ponieważ PCPR w celu sprawdzenia zasadności wniosku zwróciło się do Powiatowego Centrum Pomocy w Grójcu o dokumentację dotyczącą sytuacji osobistej, dochodowej i majątkowej wychowanka, niezbędnej do przyznania świadczenia.

(akta kontroli tom I, str. 213-226)

1.5. Zgodnie z art. 180 pkt 1 ustawy o pieczy zastępczej, Centrum opracowało projekt Powiatowego Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Powiecie Piaseczyńskim na lata 2019-2022¹⁸, przyjęty do realizacji uchwałą Rady Powiatu Piaseczyńskiego 28 listopada 2019 r.¹⁹. W sprawozdaniu z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Piasecznie za lata 2020-2022²⁰, potrzeby osób usamodzielnianych stanowiły podstawę projektu Programu (art. 182 ust. 5 ustawy o pieczy zastępczej). W sprawozdaniu z działalności PCPR podkreślało potrzebę utworzenia mieszkań chronionych dla osób usamodzielnianych z terenu więcej niż jednej gminy, jako zadanie własne powiatu, które byłyby szansą na rozpoczęcie nowego etapu życia dla osób nie posiadających innych możliwości zamieszkania i znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej.

(akta kontroli tom I, str. 227-232, tom II, str. 3-182)

Głównym celem Programu było rozbudowywanie i wspieranie istniejącego systemu pieczy zastępczej rodzinnej i instytucjonalnej ze szczególnym uwzględnieniem pieczy rodzinnej oraz organizowanie wsparcia osobom usamodzielnianym, opuszczającą pieczę zastępczą. W tym celu zaplanowano m.in. szkolenia i doskonalenie zawodowe pracowników podnoszące ich umiejętności, kompetencje i kwalifikacje, co miało skutkować poprawą jakości i skuteczności udzielanej pomocy osobom usamodzielnianym. W latach objętych kontrolą w Centrum podnoszono kwalifikacje zawodowe pracowników – w 2020 r. w szkoleniach, konferencjach uczestniczyło troje, a w 2021 i 2022 r. dziewięcioro pracowników.

(akta kontroli tom I, str. 232-260)

Celem bezpośrednio odnoszącym się do osób usamodzielnianych było organizowanie pomocy i wsparcia w procesie usamodzielniania się pełnoletnich wychowanków. W związku z powyższym określono następujące wskaźniki stopnia osiągnięcia celu, tj.:

- Wspieranie pełnoletnich wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych i rodzin zastępczych w procesie usamodzielniania i wyrównywanie szans wchodzenia w dorosłe życie, poprzez realizację IPU, maksymalnie do ukończenia przez wychowanka 25. roku życia.

¹⁸ Dalej: Program lub PPRPZ.

¹⁹ Uchwała Nr XVI/5/19 Rady Powiatu Piaseczyńskiego z dnia 28 listopada 2019 r. w sprawie przyjęcia „Powiatowego Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Powiecie Piaseczyńskim na lata 2019-2022”.

²⁰ Dalej: Sprawozdanie z działalności.

- Doskonalenie zawodowe kadr pomocy społecznej, tj. kursy, szkolenia, studia itp.
- Przyznawanie świadczeń pieniężnych na kontynuowanie nauki, usamodzielnienie i zagospodarowanie w formie rzeczowej pełnoletnim wychowankom.

W PPRPZ nie wyznaczono jednak mierników – nie określono wartości bazowej i docelowej, pozwalającej na pomiar stopnia osiągnięcia zamierzonego celu. Szczegółowy opis nieprawidłowości znajduje się w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli tom I, str. 227-260)

Zarządzeniem Starosty Piaseczyńskiego z 30 września 2011 r.²¹ PCPR wyznaczone zostało na organizatora rodzinnej pieczy zastępczej. Zgodnie z art. 182 ust. 5 ustawy o pieczy zastępczej, Centrum sporządziło sprawozdanie z swojej działalności za lata 2020-2022 wraz z wykazem potrzeb w zakresie pomocy społecznej. Realizacja zadań wynikających z Programu była monitorowana i koordynowana w sprawozdaniu z działalności za lata 2020, 2021 oraz 2022²².

(akta kontroli tom I, str. 267, tom II, str. 23-182)

1.6. W latach 2020-2022 w PCPR:

- Zarząd Powiatu Piaseczyńskiego nie przeprowadzał kontroli w zakresie realizacji zadań związanych z usamodzielnieniem wychowanków pieczy zastępczej,
- Wojewoda Mazowiecki nie przeprowadzał kontroli w zakresie udzielania pomocy na usamodzielnienie pełnoletnim wychowankom rodzinnym i instytucjonalnym form pieczy zastępczej.

Ponadto w okresie objętym kontrolą nie wpłynęły do Starosty Piaseczyńskiego skargi w zakresie działalności PCPR oraz funkcjonowania pieczy zastępczej na terenie powiatu, a do Centrum nie wpływały skargi i wnioski w odniesieniu do działalności na rzecz usamodzielnienia dorosłych wychowanków pieczy zastępczej.

(akta kontroli tom I, str. 269-272)

1.7. W latach 2020-2022 Centrum składało do Rady Powiatu Piaseczyńskiego sprawozdania z działalności, w których ujęte były sprawy związane z usamodzielnieniem pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej, w tym ich potrzeby jako zadanie własne powiatu z ustawy o pieczy zastępczej.

(akta kontroli tom II, str. 23-182, 230-243)

Dane za lata 2020-2021 dotyczące pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej i realizacji procesu ich wsparcia, tj. liczba dzieci powyżej 18 roku życia, które powróciły do rodziny naturalnej, założyły gospodarstwo domowe, stanowiły odpowiednio: 25, 24 oraz 31 wychowanków, były spójne ze sprawozdaniem rzeczowo-finansowym z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, sporządzonym do wymogów rozporządzenia Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z 18 czerwca 2019 r. w sprawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej²³.

(akta kontroli tom II, str. 5-16, 193-229)

Adekwatnie do wymagań podmiotów którym były przekazywane, dane za lata 2020-2022 dotyczące liczby zaplanowanych/realizowanych usamodzielnień, zawarte były w:

- sprawozdaniu z działalności PCPR (Zarząd Powiatu Piaseczyńskiego),
- sprawozdaniu z realizacji zadań i efektów pracy organizatora rodzinnej pieczy

²¹ Zarządzenie nr 30/PCPR/2011 Starosty Piaseczyńskiego z dnia 30 września 2011 r. w sprawie wyznaczenia organizatora pieczy zastępczej w Powiecie Piaseczyńskim.

²² Odpowiednio w Sprawozdaniu z działalności: za 2020 r. (Rozdział V, pkt 1), za 2021 r. (Rozdział V, pkt 1), za 2022 r. (Rozdział V, pkt 1).

²³ Dz. U. poz. 1195, ze zm. dalej: rozporządzenie w sprawie sprawozdań rzeczowo-finansowych.

zastępczej (Starosta Piaseczyński) z podziałem na pełnoletnich wychowanków rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej, rodzaj otrzymywanej pomocy, liczbę wychowanków, kwotę świadczeń,

- Ocenie Zasobów Pomocy Społecznej w Powiecie Piaseczyńskim (Zarząd Powiatu Piaseczyńskiego) dostosowane do wymogów formularza resortowego z systemu Centralnej Aplikacji Statystycznej (CAS) Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej, przekazywanego w trybie art. 16a ust. 4 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej²⁴,
- sprawozdaniu rzeczowo-finansowym z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej (Mazowiecki Urząd Wojewódzki Wydział Polityki Społecznej) dostosowanym do wymogów rozporządzenia w sprawie sprawozdań rzeczowo-finansowych.

(akta kontroli tom II, str. 13-229)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W opracowanym przez Centrum²⁵ Powiatowym Programie Rozwoju Pieczy Zastępczej w Powiecie Piaseczyńskim na lata 2019-2022 zawierającym w szczególności potrzeby osób usamodzielnianych, nie określono mierników realizacji ustalonych celów pozwalających na monitorowanie stopnia ich realizacji.

Dyrektor wyjaśniła, że miernikiem umożliwiającym monitorowanie stopnia osiągniętych celów była: liczba IPU, liczba pracowników podnoszących kwalifikacje zawodowe, liczba osób objętych świadczeniami pieniężnymi na kontynuowanie nauki, usamodzielnienie i zagospodarowanej w formie rzeczowej które, jak wykazała analiza dokumentu nie zostały zamieszczone w PPRPZ wraz z wartością bazową i docelową. W sprawie przyczyn niewyznaczenia w Programie na lata 2019-2022 mierników określających wartość bazową i docelową, Dyrektor Centrum wyjaśniła, że w Programie nie sprecyzowano liczbowych wartości docelowych służących monitorowaniu stopnia osiągniętych celów ponieważ, sposób przygotowania i sporządzenia Programu ma charakter uznaniowy, a elementy jakie powinien zawierać nie są wskazane w ustawie o pieczy zastępczej. NIK zaznacza, że aby móc jednoznacznie odpowiedzieć na pytanie czy cel został zrealizowany, do każdego celu należy w Programie określić miernik. Zgodnie ze szczegółowymi wytycznymi dla sektora finansów publicznych w zakresie planowania i zarządzania ryzykiem przyjęte mierniki powinny umożliwić rzetelne i obiektywne określenie stopnia realizacji celu; odnieść się do rezultatu jaki ma być osiągnięty; mierzyć tylko to na co jednostka ma wpływ; bazować na wiarygodnych i w miarę dostępnych informacjach (pkt 2.2)²⁶. Wykonanie celów i zadań należy zatem obserwować i kontrolować za pomocą wyznaczonych mierników, które są kluczowym narzędziem pozwalającym na monitorowanie ich osiągnięcia²⁷.

Zdaniem NIK, nieustalenie mierników w Programie, w których wskazane byłyby wartości początkowe i końcowe, powoduje że Centrum nie dysponuje instrumentem umożliwiającym monitorowanie stopnia realizacji celów, zatem niemożliwa będzie ocena, czy wyznaczone działania zmierzają we właściwym kierunku i przynoszą zakładane zmiany.

(akta kontroli tom I, str. 227-266, 268)

OCENA CZĄSTKOWA

Centrum z odpowiednim wyprzedzeniem czasowym rozpoczynało planowanie zadań związanych z usamodzielnianiem wychowanków pieczy zastępczej na przyszły rok,

²⁴ Dz. U. z 2023 r. poz. 901, ze zm.

²⁵ Zgodnie z § 17 pkt 3 Regulaminu organizacyjnego opracowanie i realizacja 3-letnich powiatowych programów dotyczących rozwoju pieczy zastępczej należy do Zespołu ds. Opieki nad dzieckiem i rodziną.

²⁶ Załącznik do komunikatu nr 6 Ministra Finansów z dnia 6 grudnia 2012 r. w sprawie szczegółowych wytycznych dla sektora finansów publicznych w zakresie planowania i zarządzania ryzykiem (Dz. Urz. MF poz. 56).

²⁷ Por. pkt 6 Standardów kontroli zarządczej dla sektora finansów publicznych stanowiący załącznik do komunikatu nr 23 Ministra Finansów z 16 grudnia 2009 r. w sprawie standardów kontroli zarządczej dla sektora finansów publicznych (Dz. Urz. MF Nr 15, poz. 84).

a ujęte w budżecie kwoty środków pozwoliły na wypłacenie należnych świadczeń wszystkim uprawnionym osobom. Pomoc udzielana była z zachowaniem wymogów formalnych określonych w ustawie o pieczy zastępczej i Kpa. W okresie objętym kontrolą nie było w Centrum przypadków wychowanków, którzy wystąpili o pomoc i nie zostali objęci żadnymi formami pomocy przewidzianymi w ustawie o pieczy zastępczej. Potrzeby zawarte w corocznie składanych sprawozdaniach z działalności PCPR stanowiły podstawę projektu PPRPZ, którego celem odnoszącym się do osób usamodzielnianych było organizowanie pomocy i wsparcia w procesie usamodzielnienia się pełnoletnich wychowanków. W PPRPZ nie wyznaczono jednak mierników, nie określono wartości bazowej i docelowej, pozwalającej na pomiar stopnia osiągnięcia zamierzonych celów.

OBSZAR

2. Skuteczność udzielanej pomocy dla pełnoletnich osób opuszczających pieczę zastępczą

Opis stanu faktycznego

2.1. Centrum zgodnie z art. 3 ust. 2, art. 8 w zw. z art. 6 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej²⁸ zamieściło w Biuletynie Informacji Publicznej informację o formach pomocy i procedurze ubiegania się o pomoc dla osób usamodzielnianych²⁹. Informacja zawarta w BIP przekazywała aktualną wiedzę osobom usamodzielnianym o formach pomocy i procedurze ubiegania się o pomoc w PCPR.

(akta kontroli tom III, str. 1-6)

Jak wyjaśniła Dyrektor PCPR, podczas opracowywania IPU przez osobę usamodzielnianą wspólnie z opiekunem usamodzielnienia oraz wprowadzaniu w nim zmian, osoba usamodzielniana i opiekun byli informowani przez pracowników socjalnych Centrum o prawach i obowiązkach osób usamodzielnianych wynikających z ustawy o pieczy zastępczej. Zgodnie z art. 143 ust. 1 ustawy o pieczy zastępczej, pomoc dla osób usamodzielnianych jest przyznawana lub udzielana na wniosek osoby usamodzielnianej. Z uwagi na fakt, że ustawa o pieczy zastępczej i przepisy wykonawcze nie określają formy i treści wniosków o pomoc dla osoby usamodzielnianej, zarządzeniem Dyrektora PCPR z dnia 27 lipca 2021 r. w sprawie określenia formularzy wniosków o przyznanie świadczeń, dodatków i dofinansowań dla rodzin zastępczych, prowadzących rodzinne domy dziecka oraz pełnoletnich wychowanków rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej, wprowadzono i określono formularze wniosków o przyznanie świadczeń, m.in. dla pełnoletnich wychowanków rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej³⁰.

(akta kontroli tom III, str. 74-104)

Centrum informowało o procedurze ubiegania się o pomoc i możliwościach korzystania ze świadczeń związanych z usamodzielnieniem w formie:

- szkoleń i warsztatów organizowanych przez PCPR, których celem było podnoszenie kompetencji rodziców zastępczych,
- dystrybucji „Informatora rodzinnej pieczy zastępczej” publikowanego przez PCPR,
- bezpłatnych szkoleń, m.in. w Wyższej Szkole Pedagogicznej im. J. Korczaka w Warszawie w ramach projektu „Akademia wspierania rodziny i pieczy zastępczej”, wykładów w ramach projektu „Akademia Czujnego Rodzica”,

²⁸ Dz. U. z 2022 r. poz. 902.

²⁹ Zakładka: „Pomoc dla usamodzielnianych wychowanków z pieczy zastępczej”.

³⁰ Zarządzenie nr 13/2021 Dyrektora Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Piasecznie z dnia 27 lipca 2021 r. w sprawie określenia formularzy wniosków o przyznanie świadczeń, dodatków i dofinansowań dla rodzin zastępczych, prowadzących rodzinne domy dziecka oraz pełnoletnich wychowanków rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej, dalej: zarządzenie w sprawie wniosków o przyznanie świadczeń.

- spotkań, warsztatów organizowanych przez PCPR m.in. z okazji Dnia Matki, Dnia Dziecka i Dnia Ojca dedykowanych rodzinom zastępczym,
- rozsyłanych przez Dyrektora PCPR informacji e-mail do koordynatorów o realizowanych projektach w przedmiocie objętym kontrolą (na przykład projekt „Skrzydła Samodzielności” Fundacji EY).

(akta kontroli tom III, str. 3, 7-26, 142-204)

W badanej próbie 30 spraw osób opuszczających pieczę zastępczą³¹, wychowankowie co najmniej na rok przed osiągnięciem pełnoletności wskazywali osobę, która podejmie się pełnienia funkcji opiekuna usamodzielnienia. W każdym badanym przypadku uzyskana została i przedstawiona pisemna zgoda osoby wyznaczonej na opiekuna. W zależności od formy pieczy zastępczej, opiekunem zostawali tworzący rodzinę zastępczą, prowadzący rodzinny dom dziecka (piecza rodzinna) lub osoby będące w placówce opiekuńczo-wychowawczej wychowawcą, inne osoby wskazane przez osobę usamodzielnianą (piecza instytucjonalna).

(akta kontroli tom III, str. 27-28, 111-113)

IPU był opracowywany przez osobę usamodzielnianą wspólnie z opiekunem usamodzielnienia, co najmniej na miesiąc przed osiągnięciem przez osobę usamodzielnianą pełnoletności (art. 145 ust. 4 ustawy o pieczy zastępczej). W badanej próbie 30 spraw wychowanków, IPU zostały opracowane wspólnie z opiekunem usamodzielnienia średnio na 1,6 miesiąca przed osiągnięciem przez osobę usamodzielnianą pełnoletności (najkrócej jeden miesiąc, najdłużej cztery miesiące).

(akta kontroli tom III, str. 30-32)

Osoba usamodzielniana co najmniej rok przed osiągnięciem przez nią pełnoletności wskazuje osobę, która podejmuje się funkcji opiekuna usamodzielnienia oraz przedstawia zgodę tej osoby (art. 145 ust. 2 ustawy o pieczy zastępczej). W analizowanych 30 sprawach osób usamodzielnianych, średni czas jaki upłynął od ustanowienia opiekuna usamodzielnienia do opracowania IPU wynosił 8,4 miesiąca. Najkrótszy czas od ustanowienia opiekuna usamodzielnienia do opracowania IPU miał miejsce w dniu opracowania IPU (w dwóch przypadkach). Najdłuższy czas od ustanowienia opiekuna usamodzielnienia do opracowania IPU w dwóch przypadkach wynosił 24 i 15 miesięcy, odpowiednio:

- W pierwszym przypadku osoba usamodzielniana skończyła 18 lat 13 lutego 2019 r., a opiekun usamodzielnienia wyznaczony został 24 stycznia 2017 r., czyli 25 miesięcy przed osiągnięciem pełnoletności przez osobę usamodzielnianą, zachowując ustawowy termin co najmniej roku przed osiągnięciem pełnoletności. Z kolei IPU został opracowany 7 stycznia 2019 r., z zachowaniem ustawowego terminu.
- W drugim przypadku osoba usamodzielniana skończyła 18 lat 20 czerwca 2017 r., a opiekun usamodzielnienia wyznaczony został 10 lutego 2016 r., czyli 16 miesięcy przed osiągnięciem pełnoletności przez osobę usamodzielnianą, zachowując ustawowy termin co najmniej roku przed osiągnięciem pełnoletności. Z kolei IPU został opracowany 12 maja 2017 r., ponad jeden miesiąc przed osiągnięciem pełnoletności przez osobę usamodzielnianą.

W każdej z badanych 30 spraw osób opuszczających pieczę zastępczą, IPU był zatwierdzany przez kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie powiatu właściwego do ponoszenia wydatków na finansowanie pomocy na kontynuowanie nauki i usamodzielnienie.

³¹ W tym po pięć spraw pomocy: na kontynuowanie nauki, na usamodzielnienie, na zagospodarowanie, w uzyskaniu zatrudnienia, w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, związanych z przerwaniem zatrudnienia.

W każdej z badanych 30 spraw wychowanków IPU zawierały co najmniej:

- zadania przewidziane do realizacji, na przykład: ukończenie szkoły, znalezienie pracy, pomoc na usamodzielnienie i zagospodarowanie po opuszczeniu pieczy zastępczej, ubieganie się o mieszkanie z zasobów miasta,
- sposób i formy ich realizacji, na przykład: dostarczanie zaświadczeń o uczęszczaniu do szkoły, rejestracja w Powiatowym Urzędzie Pracy w Piasecznie³², nawiązanie kontaktu z rodziną,
- osoby odpowiedzialne i instytucje wspierające, tj., usamodzielniający się wychowankowie i opiekunowie usamodzielnienia oraz PCPR, ośrodki pomocy społecznej, PUP w Piasecznie, poradnie psychologiczne,
- przybliżone terminy realizacji poszczególnych działań, na przykład: ukończenie nauki w planowanym terminie, złożenie wniosku o pomoc na zagospodarowanie i usamodzielnienie po ukończeniu szkoły, podjęcie pracy po zakończeniu nauki.

Opiekun usamodzielnienia zobowiązany był do współpracy z osobą usamodzielnianą, poprzez:

- wspieranie wychowanka pieczy zastępczej w procesie usamodzielnienia,
- zaznajomienie się z dokumentacją i drogą życiową osoby usamodzielnianej,
- opracowanie wspólnie z osobą usamodzielnianą IPU,
- wprowadzanie zmian w IPU oraz dokonanie oceny końcowej procesu usamodzielnienia,
- współpracę z rodziną osoby usamodzielnianej oraz ze środowiskiem lokalnym, zwłaszcza ze szkołą i gminą,
- opiniowanie wniosków dotyczących pomocy pieniężnej na usamodzielnienie i na kontynuowanie nauki.

W każdej z badanych 30 spraw w IPU wychowanków wskazano sposób uzyskania:

- wykształcenia lub kwalifikacji zawodowych, na przykład: ukończenie nauki w gimnazjum, a po ukończeniu gimnazjum kontynuowanie dalszej nauki, ukończenie technikum, a po jego ukończeniu rejestracja w PUP w Piasecznie,
- pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, na przykład: złożenie wniosku o pomoc na usamodzielnienie lub zagospodarowanie, złożenie wniosku o mieszkanie z zasobów gminy,
- pomocy w podjęciu przez osobę usamodzielnianą zatrudnienia, na przykład: udzielenie pomocy na zagospodarowanie w formie rzeczowej na zakup laptopa oraz opłaceniejazd doszkalających do kursu na prawo jazdy kategorii B,
- osiągnięcia innych celów/zadań wyznaczonych w tym dokumencie, na przykład: zamieszkanie w rodzinie zastępczej oraz docelowo ubieganie się o mieszkanie z zasobów miasta, korzystanie z konsultacji i porad specjalistycznych w PCPR.

W IPU wszystkich 30 osób, których dokumentacja była analizowana został określony zakres współdziałania osoby usamodzielnianej z opiekunem usamodzielnienia w zakresie nabywania umiejętności prowadzenia samodzielnego życia oraz informowania opiekuna usamodzielnienia o każdorazowej zmianie swojej sytuacji osobistej, dochodowej lub majątkowej, w tym w szczególności o sytuacji szkolnej.

Z badanej próby 30 spraw w trzech przypadkach Dyrektor PCPR poinformowała powiat właściwy ze względu na planowane miejsce osiedlenia się osoby usamodzielnianej o zamiarze osiedlenia się tej osoby w miejscowości wskazanej

³² Dalej: PUP w Piasecznie.

w IPU oraz przesłała kopię tego programu i informacje o opiece usamodzielnienia (art. 145 ust. 5 ustawy o pieczy zastępczej).

(akta kontroli tom III, str. 36-43)

Opracowany przez Centrum dokument „Ocena końcowa procesu usamodzielnienia”, zawierał następujące obszary: zrealizowane cele, niezrealizowane cele, oraz zrealizowane formy pomocy (m.in. na kontynuowanie nauki, usamodzielnienie, zagospodarowanie). Sposobem pomiaru (wskaźnikiem) oceniania wykonania zadań IPU, na przykład w kwestii zdobycia wykształcenia lub kwalifikacji zawodowych był fakt ukończenia szkoły, zdobycie dyplomu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe lub uzyskanie doświadczenia zawodowego w danej branży przez osobę usamodzielnianą, rozliczenie się z otrzymanych środków na usamodzielnienie poprzez złożenie faktur potwierdzających zakup planowanych produktów.

(akta kontroli tom III, str. 50-53)

2.2. W latach objętych kontrolą w PCPR wdrożono narzędzia, tj. druki dokumentów służące dokumentowaniu pracy pracowników socjalnych z osobą usamodzielnianą, celem oceny jej sytuacji osobistej (rodzinnej, szkolnej, zawodowej, mieszkaniowej i dochodowej) na potrzeby weryfikacji zasadności udzielanych świadczeń przewidzianych w ustawie o pieczy zastępczej, tj.: druk – *IPU*, druk – *aktualizacja IPU*, druk – *wyznaczenie opiekuna usamodzielnienia*, druk – *ocena końcowa procesu usamodzielnienia*, druk – *materiały dowodowe w sprawie osób ubiegających się o pomoc na kontynuowanie nauki, usamodzielnienie lub zagospodarowanie lub otrzymujących pomoc na kontynuowanie nauki*. W Centrum pracownicy socjalni na druku – *materiały dowodowe (...)* dokumentowali spotkania, rozmowy lub wizyty w miejscu zamieszkania osoby usamodzielnianej do którego załączane były dowody, dokumenty z przeprowadzonych oględzin w miejscu zamieszkania, służące ocenie sytuacji wychowanka i zasadności udzielanej pomocy. Ponadto w Centrum zarządzeniem w sprawie wniosków o przyznanie świadczeń, wprowadzono formularze wniosków o przyznanie świadczeń³³.

(akta kontroli tom III, str. 54-58, 61-104)

W badanej próbie 30 spraw osób usamodzielnianych cele/zadania ujęte w IPU były realizowane terminowo, za wyjątkiem trzech przypadków osób, które dwukrotnie rozpoczynały naukę w różnych szkołach i nie ukończyły szkoły w planowanym terminie. W związku z powyższym Centrum na bieżąco podejmowało następujące działania: ustalało korespondencyjnie status wychowanka w szkole, zmieniało kilkakrotnie IPU, pracownicy socjalni informowali ustnie wychowanka o przysługujących formach pomocy (notatka służbowa). W okresie objętym kontrolą Centrum monitorowało losy wychowanków poprzez: ustalanie statusu wychowanka w szkole, uzyskiwanie zaświadczeń o kontynuowaniu nauki i świadectw szkolnych, zbieranie materiałów dowodowych dla potrzeb otrzymania wnioskowanych form pomocy, zmiany IPU w obecności wychowanka i opiekuna usamodzielnienia.

(akta kontroli tom III, str. 105-110)

Stosownie do art. 145 ust. 3 ustawy o pieczy zastępczej z badanej próby 30 spraw wynika, że opiekunem usamodzielnienia była w 15 przypadkach osoba tworząca rodzinę zastępczą, w pięciu przypadkach wychowawca placówki, w jednym przypadku koordynator i Dyrektor placówki opiekuńczo-wychowawczej oraz w ośmiu przypadkach inna osoba wskazana przez osobę usamodzielnianą. Zakres wywiązywania się opiekuna usamodzielnienia z wyznaczonych w IPU zadań znajdował odzwierciedlenie w dokumentacji zgromadzonej w badanej próbie,

³³ M.in. wniosek o przyznanie pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki (Załącznik nr 8), wniosek o przyznanie pomocy na usamodzielnienie (Załącznik nr 9), wniosek o przyznanie pomocy na zagospodarowanie w formie rzeczowej (Załącznik nr 10).

z których wynika, że współpraca miała charakter systematyczny (opracowanie IPU, zmiany IPU, sporządzenie oceny końcowej procesu usamodzielnienia) lub incydentalny, okolicznościowy (sporządzenie opinii opiekuna usamodzielnienia do wniosku o przyznanie pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki lub wniosku o przyznanie pomocy pieniężnej na usamodzielnienie).

(akta kontroli tom III, str. 111-113)

Częstotliwość kontaktów opiekunów usamodzielnienia z wychowankami była różna w zależności od formy pieczy zastępczej. Spośród badanej próby 30 spraw, w trzech przypadkach pieczy rodzinnej były to kontakty codzienne, ponieważ wychowankowie mieszkali wspólnie z rodziną zastępczą spokrewnioną. Trzy przypadki najrzadszych udokumentowanych kontaktów dotyczyły pieczy instytucjonalnej: w jednym przypadku kontakt był z częstotliwością co sześć miesięcy w związku ze sporządzeniem IPU i zmianą IPU, w drugim kontakt z częstotliwością od trzech miesięcy do 1,8 roku w związku ze sporządzeniem IPU i trzykrotną zmianą IPU, w trzecim przypadku kontakt z częstotliwością od dwóch lat do czterech lat w związku ze sporządzeniem IPU, dwukrotną zmianą IPU oraz sporządzeniem oceny końcowej procesu usamodzielnienia.

(akta kontroli tom III, str. 114-115)

Na podstawie badanej próby 30 spraw, wydatki ze środków na usamodzielnienie pozostawały w związku z IPU i były przez Centrum kontrolowane:

- kontynuowanie nauki na podstawie dostarczonego zaświadczenia ze szkoły (pięć przypadków),
- usamodzielnienie na podstawie faktur zakupu i jednej umowy kupna-sprzedaży (pięć przypadków),
- zagospodarowanie na podstawie faktur zakupu (pięć przypadków),
- uzyskaniu zatrudnienia na podstawie faktur zakupu (pięć przypadków),
- uzyskanie odpowiednich warunków mieszkaniowych w dwóch przypadkach na podstawie faktur, w jednym na podstawie oględzin, w dwóch pomocy udzielono w formie skierowania do korzystania ze wsparcia w mieszkaniu chronionym (pięć przypadków),
- przerwania procesu usamodzielnienia na podstawie dostarczonego ze szkoły zaświadczenia (pięć przypadków).

(akta kontroli tom III, str. 116-119)

W badanej próbie 30 spraw wydatki zostały prawidłowo wykorzystane za wyjątkiem jednego przypadku pomocy na zagospodarowanie, w którym dostarczona przez wychowanka faktura była niezgodna z decyzją o przyznaniu świadczenia w formie rzeczowej. W związku z powyższym Dyrektor PCPR decyzją, uchylił poprzedzającą decyzję o udzieleniu pomocy na zagospodarowanie w formie rzeczowej.

(akta kontroli tom III, str. 120-125)

W okresie objętym kontrolą, pomimo braku standaryzacji przepisów dotyczących IPU w ustawie o pieczy zastępczej, nie było sytuacji, że przesłane przez Centrum informacje dotyczące wychowanka okazywały się niewystarczające dla ośrodków działających na terenie innych powiatów. W badanej próbie 30 spraw osób usamodzielnianych w sześciu przypadkach PCPR przekazało IPU do innych podmiotów³⁴. Jak wskazała Dyrektor, brak narzuconej przez ustawodawcę formy i treści druków, daje możliwość samodzielnego ich opracowania przez pracowników Centrum i w ten sposób, ułatwia postępowanie w sprawach o przyznanie pomocy.

(akta kontroli tom III, str. 126-127)

³⁴ Tj.: do Powiatowego Centrum Pomocy Rodziny w Grójcu, Płońsku, Chelmie, Starachowicach oraz w dwóch przypadkach do Warszawskiego Centrum Pomocy Rodzynie.

W latach 2020-2022, spośród 80 osób usamodzielnianych powyżej 18. r.ż. proces usamodzielnienia przerwało pięcioro wychowanków, z tego w 2021 r. troje, a w 2022 r. dwoje wychowanków. Na podstawie analizowanej dokumentacji pięciorga osób wynika, że przyczyną przerwania procesu usamodzielnienia była niechęć do nauki wychowanków, skutkująca skreśleniem z listy słuchaczy szkoły.

W każdym z pięciu przypadków przerwania procesu usamodzielnienia Centrum wysyłało do szkoły pismo z prośbą o informację zwrotną, czy wychowanek jest słuchaczem szkoły, a po otrzymaniu informacji o skreśleniu z listy słuchaczy szkoły, wydało i przesłało wychowankowi decyzję administracyjną o wygaśnięciu pomocy na kontynuowanie nauki (za zwrotnym poświadczeniem odbioru). Ponadto w trzech z pięciu analizowanych przypadków przerwania procesu usamodzielnienia Centrum sporządziło notatkę służbową z rozmowy telefonicznej z wychowankiem, w dwóch przypadkach wezwało na piśmie do osobistego stawiennictwa do siedziby wychowanka wraz z opiekunem usamodzielnienia, celem wprowadzenia zmian w IPU. Wsparcie lub próba wsparcia osobom które przerwały proces usamodzielnienia przez Centrum (dobierane indywidualnie do każdej osoby poradnictwo prawne, zawodowe, indywidualne lub grupowe psychologa i doradcy rodzinnego), uzależniona była od obecności w siedzibie PCPR osoby która przerwała proces usamodzielnienia wraz z opiekunem usamodzielnienia, przy realizacji ustawowego obowiązku zmian w IPU. Jak wyjaśniła Dyrektor, prośby Centrum opisane jak powyżej o kontakt, były pozostawiane bez odpowiedzi przez wychowanków.

(akta kontroli tom III, str.128-141)

W latach 2020-2022 nie było w Centrum przypadku zawieszenia pomocy na kontynuowanie nauki w trybie art. 148 ustawy o pieczy zastępczej.

(akta kontroli tom III, str. 57)

2.3. Analiza dokumentacji 30 spraw osób usamodzielnianych wykazała, że w IPU dla tych osób zaplanowano łącznie 160 zadań, z tego 138 zadań (86,3%) zostało zrealizowanych lub było w trakcie realizacji (w tym 90 zostało zrealizowanych oraz 48 było w trakcie realizacji), a 22 (13,7%) nie zostały zrealizowane.

(akta kontroli tom IV, str. 11-42)

Zadania niezrealizowane (22) dotyczyły pomocy na: zagospodarowanie (jeden przypadek dostarczenia nieprawidłowej faktury), usamodzielnienie (jeden przypadek niepodjęcia zatrudnienia z powodu opieki nad dzieckiem w wieku przedszkolnym), zdobycie wykształcenia lub kwalifikacji (pięć przypadków, w tym cztery z powodu kilkukrotnych zmian szkoły i jeden z powodu niechęci do nauki skutkującej skreśleniem z listy słuchaczy), uzyskanie zatrudnienia (jeden przypadek z powodu trudności w znalezieniu pracy), uzyskanie pomocy na kontynuowanie nauki (pięć przypadków z powodu przerwania procesu usamodzielnienia), uzyskanie mieszkania z zasobów gminy lub powiatu (dziewięć przypadków z powodu braku wolnych mieszkań w zasobach powiatu i gminy).

(akta kontroli tom IV, str. 8-11)

Najczęstszymi formami wsparcia wynikającymi z IPU były: otrzymanie pomocy na zagospodarowanie, usamodzielnienie – ujęte w IPU wszystkich 30 wychowanków, zdobycie wykształcenia lub kwalifikacji – ujęte w IPU 29 wychowanków, uzyskanie zatrudnienia – ujęte w IPU 28 wychowanków, uzyskanie pomocy na kontynuowanie nauki – ujęte w IPU 28 wychowanków, uzyskanie mieszkania z zasobów gminy lub powiatu – ujęte w IPU 15 wychowanków. Ponadto z innych form wsparcia dotyczących świadczeń trzy osoby planowały uzyskanie renty rodzinnej, a jedna renty socjalnej.

(akta kontroli tom IV, str. 11-42)

Skuteczność poszczególnych form wsparcia przedstawiała się następująco:

- otrzymanie pomocy na zagospodarowanie – zaplanowane przez 30 osób (30 zadań), zrealizowane – 20, w trakcie realizacji – dziewięć oraz niezrealizowane – jeden. Skuteczność – 96,7%,
- otrzymanie pomocy na usamodzielnienie – zaplanowane przez 30 osób (30 zadań), zrealizowane – 20, w trakcie realizacji – dziewięć, niezrealizowane – jeden. Skuteczność – 96,7%,
- zdobycie wykształcenia lub kwalifikacji – zaplanowane przez 29 osób (29 zadań), zrealizowane – 13, w trakcie realizacji – jedenaście, niezrealizowane – pięć. Skuteczność – 82,7%,
- uzyskanie zatrudnienia – zaplanowane przez 28 osób (28 zadań), zrealizowane – 18, w trakcie realizacji – dziewięć, niezrealizowane jedno. Skuteczność – 96,4%,
- uzyskanie pomocy na kontynuowanie nauki – zaplanowane przez 28 osób (28 zadań), zrealizowane – 13, w trakcie realizacji – 10, niezrealizowane – pięć. Skuteczność – 82,2%,
- uzyskanie mieszkania z zasobów gminy lub powiatu – zaplanowane przez 15 osób (15 zadań), zrealizowane – sześć, niezrealizowane – dziewięć. Skuteczność – 40%.

W IPU trzech wychowanków ujęto uzyskanie renty rodzinnej, a w jednym IPU renty socjalnej i w przypadku tych wszystkich osób zadania zostały zrealizowane.

(akta kontroli tom IV, str. 8-42)

W przypadku wychowanków, którzy w latach 2020-2022 zakończyli proces usamodzielnienia (sześć osób) zrealizowało 12 z 15 zadań zaplanowanych w IPU. W związku z realizacją celów Centrum współpracowało z Powiatowym Urzędem Pracy w Piasecznie, Urzędem Miasta i Gminy Piaseczno, ze szkołami do których uczęszczaly osoby usamodzielniane.

(akta kontroli tom IV, str. 8-10, 49-60)

W odniesieniu do działań PCPR związanych z pomocą w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych pomoc Centrum sprowadzała się do współpracy z samorządem gminnym celem uzyskania przez wychowanków lokali mieszkalnych, informowania wychowanków o możliwości pozytywnego zaopiniowania wniosku o przydział lokalu z zasobów gminy, wypełniania wniosku o przydział lokalu z zasobów gminy, przyznania pomocy na usamodzielnienie na polepszenie warunków mieszkaniowych, przyznania pomocy na zagospodarowanie w formie rzeczowej na zakup mebli, sprzętu AGD. Centrum udzieliło pomocy osobom usamodzielnianym w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych:

- dwóch przypadkach w formie pobytu w mieszkaniu chronionym na czas określony z zasobów powiatu (Góra Kalwaria),
- 15 przypadkach w formie pomocy na usamodzielnienie na zakup mebli, sprzętu AGD, materiałów remontowych,
- pięciu przypadkach w formie pomocy na zagospodarowanie na polepszenie warunków mieszkaniowych w niezbędne urządzenia i AGD.

Najdłuższy czas oczekiwania na uzyskanie powyższych warunków mieszkaniowych wynosił jeden miesiąc i cztery dni (mieszkanie chronione), najkrótszy sześć dni (pomoc na usamodzielnienie).

(akta kontroli tom IV, str. 61-66, 71-76)

Ponadto w czterech przypadkach w ramach współpracy PCPR z instytucjami gminnymi osoby usamodzielniane otrzymały mieszkanie z zasobów gmin z Powiatu Piaseczyńskiego (Konstancin-Jeziorna, Góra Kalwarii), w tym w dwóch przypadkach z zasobu Gminy Piaseczno. Najdłuższy czas oczekiwania na uzyskanie lokalu socjalnego w ww. gminach wynosił cztery lata, najkrótszy jeden miesiąc.

(akta kontroli tom IV, str. 62, 68-70, 77-98)

Adekwatnie do wniosków osób usamodzielnianych o pomoc w uzyskaniu zatrudnienia składanych do PCPR, spośród analizowanej próby spraw 30 wychowanków, Centrum udzieliło, m.in.:

- w 24 przypadkach pomocy na kontynuowanie nauki,
- w trzech przypadkach pomocy na usamodzielnienie na opłacenie kursów podnoszących kwalifikacje zawodowe (prawa jazdy, językowe, florystyczne),
- trzech przypadkach pomocy na zagospodarowanie na opłacenie jazd doszkalających do kursu na prawo jazdy kategorii B.

Ponadto Centrum w 20 przypadkach zachęcało i przekazało osobom usamodzielnianym dane teleadresowe organizacji pozarządowych działających na rzecz osób usamodzielnianych, organizujących kursy i staże zawodowe.

(akta kontroli tom IV, str. 99-108)

Zgodnie z art. 145 ust. 7 ustawy o pieczy zastępczej, Centrum spośród 30 spraw osób usamodzielnianych w sześciu przypadkach dokonało oceny końcowej procesu usamodzielnienia, która korespondowała z ustaleniami wynikającymi z realizacji IPU. W powyższych przypadkach nie było sytuacji, żeby dokonano oceny pozytywnej, gdy założone cele nie zostały osiągnięte. W sześciu powyższych przypadkach ocena końcowa procesu usamodzielnienia została dokonana najkrócej po upływie siedmiu lat od sporządzenia IPU, najdłużej po upływie dziewięciu lat od sporządzenia IPU. W badanej próbie 30 spraw osób usamodzielnianych nie odnotowano w dokumentacji przypadku sporządzenia pozytywnej oceny realizacji IPU osoby, która była aresztowana, nie odnotowano też zdarzeń związanych z interwencją policji.

(akta kontroli tom IV, str. 43-60)

2.4. Badanie losów wychowanków w zakresie posiadania przez nich statusu osoby bezrobotnej, trwałości zatrudnienia oraz korzystania ze świadczeń pomocy społecznej, którego podstawę stanowiły informacje uzyskane w PUP w Piasecznie, ZUS oraz 14 ośrodkach pomocy społecznej wykazało, że spośród badanej dokumentacji próby 30 spraw:

- 12 wychowanków (40%) w różnych okresach było zarejestrowanych jako osoby bezrobotne, przy czym osiem osób po upływie roku od opuszczenia pieczy zastępczej, w tym dwie osoby były bezrobotne przez ponad rok, z tego najdłuższy okres pozostawania bez pracy wynosił 18 miesięcy. Spośród badanych 30 osób usamodzielnianych, 18 wychowanków nigdy nie posiadało statusu osoby bezrobotnej. Na dzień zakończenia kontroli żaden z 30 wychowanków nie był zarejestrowany w PUP w Piasecznie.

(akta kontroli tom V, str. 196-227)

- 23 wychowanków (76,7%) na podstawie danych wynikających z ewidencji ZUS w różnych okresach ujętych było jako pracownicy podlegający ubezpieczeniom społecznym i ubezpieczeniu zdrowotnemu; osoby wykonujące umowę agencyjną, umowę zlecenia lub umowę o świadczenie usług, w tym 15 osób rok po opuszczeniu pieczy zastępczej. W przypadku trzech wychowanków następowały częste zmiany pracodawców (po sześć, siedem zmian), przy czym osoby te wykonywały zazwyczaj umowy agencyjne, umowy zlecenie lub umowy o świadczenie usług. Na dzień zakończenia kontroli 12 wychowanków podlegało ubezpieczeniom społecznym i ubezpieczeniu zdrowotnemu; wykonywało umowy agencyjne, umowę zlecenia lub umowę o świadczenie usług.

(akta kontroli tom II, str. 244-281, tom V, str. 32-101)

- dziewięcioro wychowanków (30%) w różnych okresach czasu korzystało ze świadczeń pomocy społecznej (zasilek okresowy, zasilek celowy na zakup żywności, jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia dziecka, świadczenie wychowawcze na dziecko, dofinansowanie do zakupu posiłków dla dziecka), przy czym rok po opuszczeniu pieczy zastępczej z takich świadczeń korzystało czworo

wychowanków. Na dzień zakończenia kontroli jeden z wychowanków korzystał ze świadczeń pomocy społecznej.

(akta kontroli tom II, str. tom V, str. 102-195)

W celu zapoznania się z opiniami opiekunów wychowanków pieczy zastępczej do 20 osób pełniących tę funkcję NIK wysłało anonimowe ankiety. Z odpowiedzi udzielonych przez sześciu opiekunów wynika, że problemem jaki napotykali opiekunowie był brak dojrzałości i trudność w podejmowaniu decyzji przez wychowanków, oraz brak wsparcia ze strony rodziny. Do najtrudniejszych spraw związanych z opieką nad wychowankiem zaliczono: deficyty emocjonalne, ciągle zmieniające się plany, brak wiary we własne możliwości, nawiązywanie relacji z nieodpowiednimi partnerami. Jako największe problemy utrudniające trwałe usamodzielnienie się wychowanków wskazano trudności w znalezieniu pracy oraz brak mieszkań dla osób opuszczających pieczę zastępczą. Ankiety NIK zostały także przesłane do 25 wychowanków którzy realizują lub zakończyli realizację IPU. Pięcioro spośród 25 kontynuujących proces usamodzielnienia do których ankiety wysłano, odpowiedziało na pytania NIK. Wszyscy odpowiadający zostali poinformowani przez PCPR o przysługujących formach pomocy dla pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej, w tym jeden z ankietowanych zwrócił uwagę na konieczność wcześniejszego informowania przez Centrum o przysługujących formach pomocy tak, aby mogli zastanowić się, na co wykorzystają otrzymane środki pieniężne. Wszyscy ankietowani byli zadowoleni ze współpracy z opiekunem z którym nie napotkali problemów przy opracowaniu IPU. Najtrudniejsze w procesie usamodzielniania dla trzech osób było odpowiednio: szukanie pracy, załatwianie spraw związanych z procesem usamodzielnienia, brak wsparcia ze strony rodziny. Trzy usamodzielniające się osoby wskazały na potrzebę większych środków pieniężnych na kursy językowe i prawa jazdy, kontynuowanie nauki, pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych. Przekazano także pięć ankiet do wychowanków którzy przerwali kontynuowanie procesu usamodzielnienia, na które do końca kontroli nie otrzymano odpowiedzi.

(akta kontroli tom V, str. 228-263)

2.5. PCPR nie monitorowało losów wychowanków, którzy opuścili pieczę zastępczą i zakończyli realizację programu usamodzielnienia. Centrum posiadało informacje o tych wychowankach, którzy sami przekazali je pracownikom socjalnym lub koordynatorom. Jak wskazała Dyrektor PCPR spośród analizowanej próby 30 osób usamodzielnianych pracownicy Centrum pozostają w kontakcie z ośmioma osobami, pozostałe osoby osiedliły się na terenie innych powiatów i nie wnioskowali o żadną formę pomocy. Spośród analizowanej próby 30 osób usamodzielnianych, Centrum posiadało wiedzę o 16 wychowankach którzy podjęli zatrudnienie, ośmiu wychowankach którzy korzystali z pomocy społecznej, dwóch wychowankach którzy otrzymali mieszkanie chronione z zasobów powiatu i czterech wychowankach którzy otrzymali mieszkanie z gmin powiatu piaseczyńskiego. Wyniki końcowe procesu usamodzielniania w PCPR, stosownie do art. 145 ust. 7 ustawy o pieczy zastępczej, dokonywano po zakończeniu realizacji IPU.

(akta kontroli tom IV, str. 62, 109-134)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

OCENA CZĄSTKOWA

NIK ocenia pozytywnie działalność PCPR w zbadanym zakresie. We wszystkich zatwierdzonych przez Dyrektora Centrum IPU, opracowanych przez osoby przystępujące do tego procesu oraz ich opiekunów, wskazano zadania do realizacji, terminy i sposoby ich osiągnięcia oraz osoby odpowiedzialne za ich wykonanie. W przypadku 30 wychowanków, których dokumentacja była analizowana, poziom zadań zrealizowanych lub będących w trakcie realizacji IPU wynosił 86,3%. W przypadku sześciu zakończonych usamodzielnień dokonano oceny końcowej tego

procesu. Z analizowanej próby 30 wychowanków, w różnych okresach czasu, 40% z nich zarejestrowanych było jako osoby bezrobotne, przy czym na koniec czynności kontrolnych, żadna z osób nie była zarejestrowana jako bezrobotna, przy czym tylko 12 osób było ubezpieczonych w ZUS, co świadczy o nietrwałości zatrudnienia wychowanków.

IV. Wniosek

Wniosek

W związku ze stwierdzoną nieprawidłowością, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy o NIK, przedstawia wniosek o uwzględnienie w projekcie nowego powiatowego programu rozwoju pieczy zastępczej mierników pozwalających na dokonanie oceny stopnia realizacji przyjętych celów i zadań.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach, jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do Dyrektora Departamentu Pracy, Spraw Społecznych i Rodziny Najwyższej Izby Kontroli. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykonania wniosku

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK należy poinformować Najwyższą Izbę Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykonania wniosku pokontrolnego oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Warszawa, 10 lipca 2023 r.

Kontroler
Elżbieta Grzeszczyk
Główny specjalista kontroli
państwowej

Najwyższa Izba Kontroli
Departament Pracy,
Spraw Społecznych i Rodziny
p.o. Dyrektor
Dariusz Rogowski

.....
podpis

.....
podpis